

‘चॅटजीपीटी’ बनवणाऱ्या ‘ओपनएआय’ कंपनीचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी सॅम ऑल्टमन काही दिवसांपूर्वी भारतात आले होते. त्यांनी मांडलेले एक मत खळबळजनक ठरले. ‘भारतीय कंपन्यांनी चॅटजीपीटीसारखी गोष्ट बनवण्याच्या प्रयत्न करणे हे निरर्थक आहे’ अशी दर्पोक्ती त्यांनी केली. या मतावर ‘टेक महिंद्रा कंपनी’चे गुरनानी यांनी हे आक्हान स्वीकारल्याचे सांगितले.

काही भारतीयांना सॅम यांचे मत दुखावणारे वाटले; तर काहींना ते व्यावहारिक मर्यादांचे कथन वाटले. या वादात न पडता एक गोष्ट मात्र यातून नक्कीच पुढे आली, ती म्हणजे भारत हा आर्टिफिशिअल इंटेलिजन्स अर्थात कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा फक्त वापरकर्ता राहणार आहे का निर्माणकर्ता पण बनणार आहे?

म्हणजेच फक्त ‘भारतासाठी एआय’ की ‘भारताकडून एआय’ (भारतासाठी एआय) यावर सीमित न राहता ‘एआय-बाय-भारत’ (भारताचे एआय) पण तो करणार आहे की नाही.

सध्याच्या तंत्रज्ञानयुगात एआयचे महत्त्व अनन्यसाधारण आहे. रोग-निदान, हवामान अंदाज यांपासून अगदी तुम्ही कोणते पुस्तक विकत घ्यावे, यापर्यंत एआय आपल्या जीवनात एकरूप झाला आहे. इतका की हे काही वेगळे आहे, याची कल्पनाच येत नाही.

एआय हा एक संगणकप्रणालीचा प्रकार असून तो आपल्यासमोर मोबाईलमधील अॅप स्वरूपात, शॉपिंग वेबसाईटमध्ये, उपकरणांमध्ये, चॅटबॉट अशा विविध रूपात येतो. ह्या एआय प्रणालींची निर्मिती जगभर होत असली तरी अमेरिकेचे यावर निर्विवाद वर्चस्व आहे.

वर उल्लेख केलेल्या अनेक प्रणालींवर अमेरिकी कंपन्यांचे स्वामित्व आहे. एका अर्थाने एआयच्या नाड्या बच्याच प्रमाणात अमेरिकेसारख्या देशांच्या हातात आहेत. ही गोष्ट आता चिंताजनक नसली तरी ती आपल्या सार्वभौमत्वाच्या दृष्टीने भूषणावह नक्कीच नाही. मग भारत काय करू शकतो याचा थोडक्यात विचार करू या. प्रचलित एआय प्रणालीला स्वयं प्रशिक्षणासाठी भरमसाठ आणि बहुविध माहिती (डेटा) लागतो.

भारताची लोकसंख्या आणि विविधता लक्षात घेता आपण डेटाच्या संभाव्य सोन-खाणीवरच बसलो आहोत. जसाजसा डिजिटल तंत्रज्ञानाचा वापर वाढत जाईल, तसातसा जास्तीत जास्त डेटा मिळत राहील. सध्या बच्याच परदेशी कंपन्या तुम्हाला काही सेवा, अॅप फुकट वापरायला का देतात याचा तुम्ही विचार केला आहे का?

तेथील जाहिरातींचे उत्पन्न हा एक भाग झाला तरी अनेक कंपन्या तुमचा डेटा गोळा करायला आलेल्या असतात आणि लालूच म्हणून सेवा फुकट देतात. आपल्यालाही फायदा होत असल्याने आपण कानाडोळा करतो. पण हे किती दिवस चालणार? परदेशी एआय सेवांवर किती दिवस अवलंबून राहणार? आपला डेटा, आपणच आपल्या ‘एआय’ सेवांसाठी वापरला तर फायदेशीर ठरेल, आर्थिकदृष्ट्या आणि सुरक्षेच्या दृष्टीनेसुद्धा.

जेथे जेथे शक्य असेल तेथे तेथे भारतीय (स्वदेशी) एआय निर्माण करता आला तर आत्मनिर्भर भारताच्या दिशेने ते मोठे पाऊल असेल. काही यशस्वी उदाहरणे आपल्या डोऱ्यासमोर आहेत. परदेशी जीपीएस

(ग्लोबल पोझिशनिंग सिस्टिम, उपग्रहाद्वारे जमिनीवरील ठिकाण अचूक शोधण्याची यंत्रणा) आपण मोबाईलमध्ये पाहतो, त्याच्या तोडीस तोडच नाही तर काकणभर सरस यंत्रणा 'नाविक' या नावाने इस्रोने बनवली आहे.

आणखी एक उदाहरण म्हणजे, डिजिटल आर्थिक व्यवहारांच्या तंत्रज्ञानात भारतीय युपीआय (युनिफाइड पेमेंट इंटरफेस) परकी प्रणालींच्या तुलनेत कोठेही कमी नाही. त्यामुळे न्यूनगंड न बाळगता आपल्या समस्यांवर आपणच 'एआय'मार्फत उत्तरे शोधण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. वानगीदाखल एक महत्त्वाची समस्या पाहू. भारतात इंग्रजी येणारे-समजणारे फारच कमी.

त्यात बहुतांशी मोबाईल ॲप, संगणकप्रणाल्या, डिजिटल उत्पादने-वस्तू या इंग्रजीच दाखवतात आणि समजतात. सध्या प्रसिद्ध झालेले चॅटजीपीटीपण इंग्रजी भाषेत जेवढे मस्त उत्तर देते, तेवढे मराठी-हिंदीत देते का? नाही. याचे कारण त्यामागे असलेल्या एल-एल-एम (लार्ज लॅन्चेज मॉडेल, बृहत भाषा प्रारूप) च्या प्रशिक्षणासाठी भारतीय भाषांच्या तुलनेत इंग्रजी डेटा खूप वापरला होता.

हे चित्र बदलायचे आले तर भारतीय भाषांची 'एल-एल-एम' प्रशिक्षित करावी लागतील. त्याचा वापर करून सर्व भारतीयांना वापरता येतील, अशा संभाषणप्रणाल्या बनावता येतील.

रेल्वेचे तिकीट काढायचे असेल, पुढील आठवड्याचा पावसाचा अंदाज विचारायचा असेल तर भारताच्या सर्वदूर कोपन्यातूनही कोणीही आपल्या बोलीभाषेत हे प्रश्न विचारून उत्तरे 'एआय'कडून घेऊ शकेल. सर्वसमावेशकतेच्या दृष्टीने ते गरजेचे आहे. अशा अनेक समस्यांना उत्तरे शोधण्याची गरज आहे आणि ती उत्तरे ते ही भारतीय डेटावर आधारित लागणार आहेत.

जसे रोगनिदानप्रणाली आपल्या भारतीयांच्या डेटावर प्रशिक्षित असेल तर निदान जास्त अचूक येणार. कायदेविषयक प्रश्नांची उत्तरे, भारतीय न्यायालयाच्या निकालांवर प्रशिक्षित असेल तर, उत्तरे अधिक बरोबर येणार नाहीत का? आता अशा भारतीय-स्वदेशी एआय प्रणाल्या कोण बनवणार? मोठी बाजारपेठ असल्याने परदेशी कंपन्या तर यात उतरणारच आहेत; पण त्यातही भारतीयांचासुद्धा मोठ्या प्रमाणात पुढाकार हवा.

कर्मधर्मसंयोगाने ती सोय नजीकच्या काळात होताना दिसते आहे. सध्या अनेक इंजिनिअरिंग कॉलेजेसमध्ये कम्प्युटर, एआय ह्या विद्याशाखांमध्ये मोठ्या प्रमाणात प्रवेश झाले आहेत. (बाकीच्या शाखांकडे जरा दुर्लक्ष्य झाले आहे, पण असो) ती सर्व मंडळी नजीकच्या भविष्यात एआय प्रणाली बनवण्यास सज्ज असतील. म्हणजे मागणीपण आहे, समस्यांच्या स्वरूपात आणि पुरवठा आहे; तंत्रज्ञांच्या स्वरूपात. हा दुग्ध-शर्करा योगच.

भारताने ही संधी गमावून चालणार नाही. महात्मा गांधींना मिठाचा सत्याग्रह करावा लागला, याचे कारण इंग्रजांनी मिठासारख्या अत्यावश्यक गोष्टीवर कर लावला होता म्हणून. सध्याच्या काळात अगदी मिठाएवढे नसले तरी, एआय हे अत्यावश्यक बनू लागले आहे. त्यावर परदेशी कंपन्यांचे वर्चस्व धोकादायक ठरण्याची शक्यता आहे.

पूर्वी भारतात उत्पन्न झालेला कापूस परदेशी नेला जाई, त्यावर प्रक्रिया करून कपडे बनवले जात आणि तो तयार माल भारतीय बाजारपेठेत विकावयास आणला जाई. या इतिहासाची वेगळ्या स्वरूपात पुनरावृत्ती तर होत नाहीये ना? याचा अर्थ इतर देशांशी सहकार्य, सामूहिक प्रकल्प, नवकल्पनांमध्ये सहभाग बंदच करायचा, असा मुळीच नाही.

फक्त डिजिटल वसाहतवादाला बळी पडत नाहीना, याची काळजी घेत स्वदेशी एआय तंत्रज्ञानामध्ये गुंतवणूक गरजेची आहे. तीच आत्मनिर्भर भारताच्या 'एआय'च्या मार्गक्रमणेची योग्य दिशा ठरेल.

नियमनाची शिफारस

एआय च्या प्रगतीची संभाव्य महा-घोडदौड लक्षात घेता ती कोठेही अनियंत्रित होऊ नये यासाठी दूरसंचार नियामक प्राधिकरणाने नुकतेच एक महत्वाचे पाऊल उचललेले आहे. त्यांनी "एआयडीएआय" (आर्टिफिशिअल इंटेलिजन्स ॲंड डेटा ॲथोरिटी ॲफ इंडिया) च्या स्थापनेची शिफारस केली आहे.

त्याचे प्रमुख काम हे विविध क्षेत्रात 'एआय'मुळे संभावणारे धोके लक्षात घेणे, त्याचे नियमन करणारे धोरण ठरवणे, डेटा सुरक्षेच्या-गोपनीयतेच्या जागतिक दर्जाच्या उत्तम कार्यपद्धती सुचवणे, 'एआय' चा नैतिक वापर करण्यास प्रोत्साहन देणे, इत्यादी असणार आहे. या सर्व सूचनांचे योग्य पालन आणि अंमलबजावणी झाल्यास 'एआय'चे भारतातील भविष्य सुरक्षित आणि नियंत्रित होण्यास मदत होणार आहे.

Click pic below to know more about the author

[Artificial Intelligence](#)[Future](#)[Ideas](#)[India](#)[Digital Colonization](#)[Edit profile](#)

Written by **Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)**

880 Followers · Editor for Desi Stack

PhD in Geometric Modeling | Google Developer Expert (Machine Learning) | Top Writer 3x (Medium) | More at <https://www.linkedin.com/in/yogeshkulkarni/>

More from **Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)** and Desi Stack

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD) in ILLUMINATION

Unveiling the Path to Personal Growth

Lessons Learned from my own Life

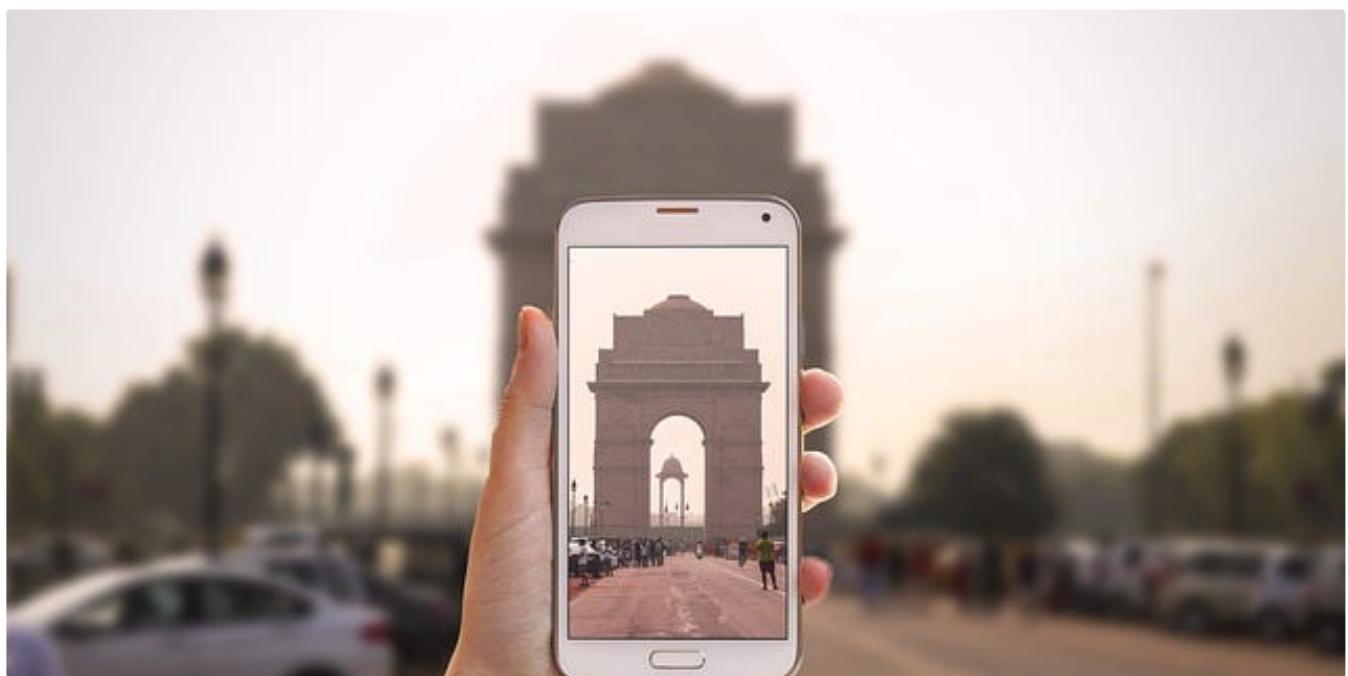
4 min read · Jul 14

115

...

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD) in Desi Stack

Empowering AI-India

Building a Self-Sufficient AI Ecosystem

3 min read · 3 days ago

23

...

 Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD) in Desi Stack

QR-code/ID-based Verification

Technical Solution to weed out the corruption

2 min read · Nov 27, 2022

...

Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD) in ILLUMINATION Videos and Podcasts

3 Demand Gen Tactics That Paid off Big time

My jottings of the YouTube video by Pritish Vora

1 min read · 2 days ago

50

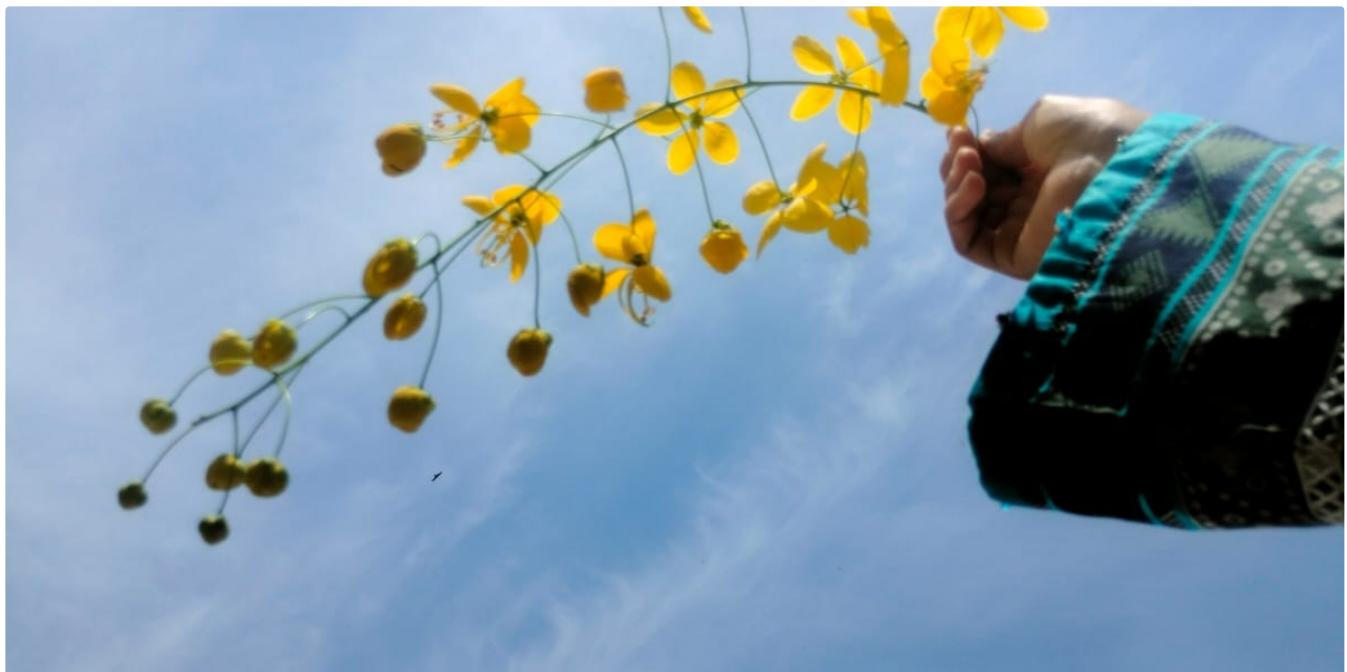

...

See all from Yogesh Haribhau Kulkarni (PhD)

See all from Desi Stack

Recommended from Medium

Anisa Faheem in ILLUMINATION

Dreams ✨ 🌈 ✨

Some dreams are like beautiful fairy lights

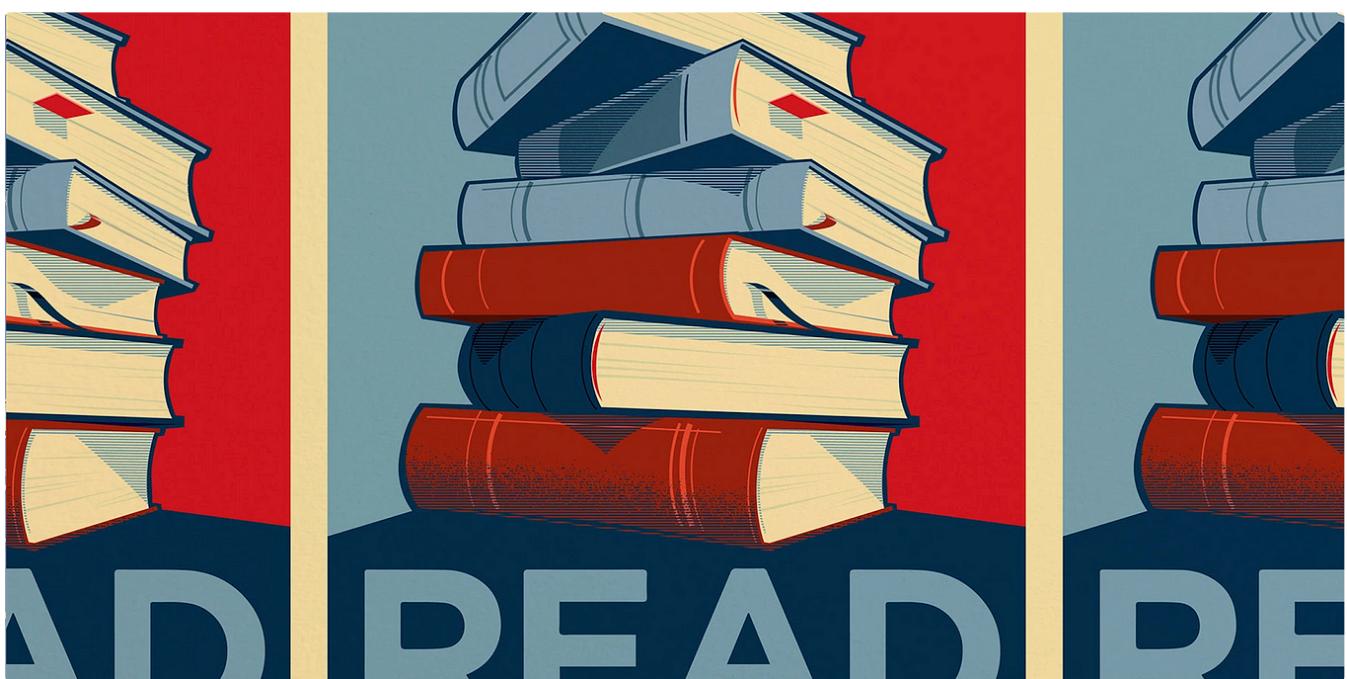
1 min read · Jul 14

185

4

...

Barack Obama

Thank You to America's Librarians for Protecting Our Freedom to Read

I wrote a letter thanking librarians across the country for everything they're doing to protect our freedom to read.

4 min read · 4 days ago

12.1K

183

...

Lists

AI Regulation

6 stories · 39 saves

ChatGPT

21 stories · 55 saves

ChatGPT prompts

22 stories · 126 saves

Generative AI Recommended Reading

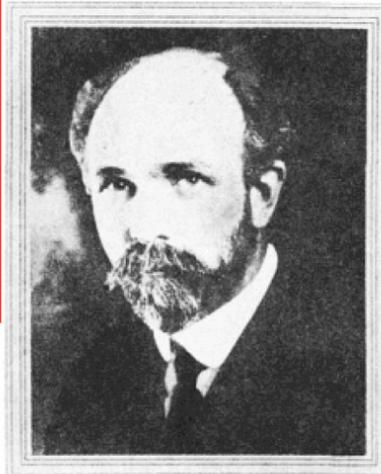
52 stories · 89 saves

Sherwin Cody's remarkable invention has enabled more than 100,000 people to correct their mistakes in English. Only 15 minutes a day required to improve your speech and writing.

MANY persons use such expressions as "Leave them lay there" and "Mary was invited as well as myself." Still others say "between you and I" instead of "between you and me." It is astonishing how often "who" is used for "whom" and how frequently we hear such glaring mispronunciations as "for MID able," "ave NOO," and "KEW pon." Few know whether to spell certain words with one or two "c's" or "m's" or "r's" or with "ie" or "ei," and when to use commas in order to make their meaning absolutely clear. Most persons use only common words—colorless, flat, ordinary. Their speech and their letters are lifeless, monotonous, humdrum.

Why Most People Make Mistakes

What is the reason so many of us are deficient in the use of English and find our careers stunted in consequence? Why is it some cannot spell correctly and others cannot punctuate? Why do so many find themselves at a loss for words to express their meaning adequately? The reason for the deficiency is clear. Sherwin Cody discovered it in scientific tests which he

SHERWIN CODY

For instance, statistics show that a list of sixty-nine words (with their repetitions) *make up more than half of all our speech and letter-writing*. Obviously, if one could learn to spell, use, and pronounce these words correctly, one would go far toward eliminating incorrect spelling and pronunciation.

Similarly, Mr. Cody proved that there were no more than one dozen fundamental principles of punctuation. If we mastered these principles, there would be no bugbear of punctuation to handicap us in our writing.

Finally he discovered that twenty-five typical errors in grammar constitute nine-tenths of our everyday mistakes. When one has learned to avoid these twenty-five pitfalls, how readily one can obtain the facility of speech which denotes the person of breeding and education!

When the study of English is made so simple, it becomes clear that progress can be made in a very short time. *No more than fifteen minutes a day is required.* Fifteen minutes, not of study, but of fascinating practice! Mr. Cody's students do their work in any spare moment they can snatch. They do it riding to work or at home. They take fifteen minutes from the time usually spent in profitless reading or amusement. The results really are phenomenal.

Sherwin Cody has placed an excellent command of the English language within the grasp of everyone. Those who take advantage of his method gain something so priceless that it cannot be measured in terms of money. They gain a mark of breeding that cannot

Eve Arnold in The Startup

How to Write Copy to Sell Stuff

And it will transform how you sell your products

★ · 4 min read · 3 days ago

 1.4K 30

...

 MIT IDE in MIT Initiative on the Digital Economy

It's Still Who You Know That Counts

Why are long-tie relationships so important? Extensive new research finds that those with diverse connections are more prosperous and...

5 min read · Jul 14

 400 8

...

Ethan Siegel in Starts With A Bang!

Our best black hole image ever, inside and out

Some 55 million light-years away lies the giant galaxy Messier 87. Its supermassive black hole, inside and out, looks better than ever.

◆ · 3 min read · 4 days ago

1K

9

...

J. A. Murray

6 Most Common Ways Artificial Intelligence is Impacting Your Life

AI in Everyday Life

6 min read · 3 days ago

5

...

See more recommendations